

pravo! Narod ni oslovska koža (pergament), na kateri so zapisane pravice starodavne pa po novih premembah časa zvenéle, — narod je živ, kakor je nekdanj bil; vsakemu tedaj naj se dá, kar mu gré, pa bo mir; nobeden ne bo suženj družemu, vsi si bojo ravnopravni bratje!

Ozir po svetu.

Rastlina, ktera mrzlico ali zimico nareja.

Dr. J. H. Salisbury iz Cleveland-a, Ohio, naznanja v amerškem časniku „Journal of Medical Sciences“, da mrzlico nareja neka mikroskopična rastlina, ktera se nahaja v taci krajih, kjer se je stoječa, gnjileča voda ravnokar posušila. Plodni prah (sporen) te male rastlinice raznaša mokra ponočna megla; človek jo po sopenji v-se dobi in mrzliččen je. To je že zdavnej zdravnikom znano, da v močirnih krajih je največ mrzlice in da posebno ponoči se mrzlica rada dobi; al krivili so le neko miasmo, ktera kvari zrak. Omenjeni zdravnik pa svoje mnenje, da le vsopeni prah one rastline dela mrzlico, podpira s to skušnjo, da več trug tiste zemlje, v kateri je mrzlična rastlina bila, so prenesli v take kraje, kjer še nikdar nikoli ni mrzlice bilo, in — v 2 do 3 tednih so imeli mrzlico ondi! — Je li vse to gotovo ali ne, tega ne vemo; zanimivo je, in utegne zdravnikom navod biti k daljnemu preiskovanju.

Zmes.

* Kaj rekó homeopatikarji k temu? — V Wittslein-ovi „Vierteljahresschrift“ se bere to-le: V Magdeburgu so v neki hiši otroci po naključbi staknili domačo homeopatično apoteko in vsa zdravila od konca do kraja pojedli. Oče v velikem strahu, da ne bi pojednežem škodovala „kuglice“, teče brž k zdravniku in mu pové, kakošna nesreča se je zgodila. Zdravnik ga potolaži, češ, da ne bo nobene škode. In res ni bilo nobenemu nič. Enaka dogodba se je pripetila nedavno v Wisbech-u na Angležkem. Tu sta dva otroka homeopatične kuglice iz 20 steklenic snedla — brez vse škode. Vredništvo „In. Blatt“ tem dogodbam, ktere kažejo, da so homeopatične „kuglice“ čisto prazna stvar, dostavlja to-le: Homeopatikarji se ločijo med staroverce in razkolnike: uni tanjšajo zdravila milijonkrat, ti-le sto- ali tudi desetkrat. Če tedaj kuglic homeopatikarja-staroverca požreš na cente, nič ti ne bo délo; kuglice homeopatikarja razkolnika pa že utegnejo nevarne biti, ako pojéš celo apoteko.

Slovensko slovstvo.

* *Palček*. Koledar za leto 1867. Dal A. Pra-protnik. V Ljubljani. Natisnil in založil J. R. Milic.

Zopet je drobní „Palček“ stopil na beli dan, ki razun navadne pratike prerokuje vreme, — pripoveduje, koliko je Slovanov na svetu in kako se jim je godilo, tolmači voščila pa dodaja še „mali kruhek“ v kratkih pesmicah, — vse to na pol pôle, tako, da „Palčeka“ res brez nadlege seboj nosiš v žepu, kteremu je namenjen in za kterega je res prav pripraven.

* *Koledarček za navadno leto 1867*. Na svetlo dal M. Vilhar — se zove drugi „Palček“, ki je prišel na dan. Navadni pratiki je pridjal izdatelj torbico svojih pesem, nekoliko novih, nekoliko pa tudi taci, ki so že znane po zanimivih napevih.

* *Poštena deklica*. Šaloigra v enem delu. Spisal in založil Miroslav Vilhar.

Igrica igra v Lipavi (Vipavi); dva oženjena možá, eden (Kikelj), ki zavija slovenski jezik po laškem,

drugi (Kokelj), ki ga zavija po „kranjski šprahi“, se silita pošteni šivarici, ki „trideset pomladi hodeva že po svojih petah“, ktera pa že ima vdovca na limanicah, ki ga čez 3 tedne tudi res za možá dobi. Čitalnici vipavski, ajdovski ali tržaški utegne zavoljo lokalizmov „Poštena deklica“ najprimerniša biti.

Svèt zastran slovenskih glediščinih iger čitalnicam v prevdarek.

Gotovo je, da čitalnice naše niso več zadovoljne s samim petjem; igre glediščine so posebna slast čitalničnim „besedam.“ Da pa čitalnice imajo iger na zbiro, treba, da jih natisnjenih več pride na svetlo.

Al težava je z izdajanjem, ker pisatelj in izdatelj še toliko nimata gotovosti, da se jima saj stroški natisa in vezka povrnejo. Stroški drobnih knjižic sicer niso veliki, vendar se jih bojí marsikdo, in tudi založnika ne dobi lahko.

Da bi se tedaj lahko ti stroški polajšali pisateljem in izdateljem in bi se tako čedalje več iger spravilo na svetlo, ali bi ne bilo dobro in tudi pravično, da bi vsaka čitalnica, ktera kako natisnjeno igro na svojem odru predstavlja, izdatelju plačala tantiêmo (delež), kakor je to tudi navada pri javnih glediščih, ktera predstavljajo tako imenovane „v rokopisu natisnjene igre“. Ta tantiêma naj bi za igro znašala 5 gold. Vsaka čitalnica gotovo zmore malo plačilce, izdatelju pa bi bilo vendar v pripomoč, in to bi osrčilo slovenske pisatelje za spisovanje slovenskih iger. Po takem bi bile čitalnice posrednje pospešiteljice slovenskega slovstva.

Prevdarite slavne čitalnice ta nasvèt, in oglasite se o njem!

Kdaj začne izhajati slovensko-nemški slovár?

Tako so vprašale zadnje „Novice“. Ker dobro vem, da se ta reč zdí jako važna vsemu izobraženemu slovenstvu, — in po pravici — uljudno prosim, slavni g. vrednik! da moj odgovor blagovoljno natisnete v svojem časniku.

Kdaj naj pride slovensko-nemški slovár na svetlo, o tem ne sodijo vsi enako. Nekteri — mej njimi tudi „Novice“, kakor so nam same povedale — želé, da se natisne, kolikor je najhitreje mogoče; drugi, mej kterimi je mnogo izobraženih mož, izvrstnih jezikozancev, sodijo drugače, da bi se namreč tako važno delo nikakor ne prihitelo. K tem se druží, kar se bode pozneje videlo iz njegovega pisma, tudi slavni slovanski Grimm, kakor ga imenuje Schleicher, naš resnični prvák, g. dr. Miklošič; k tem se druží, kakor je nedavno sam poročil v Ljubljano, učeni g. Caf, ki se vedno še zdaj trudi in muči z vestnim, skrbnim nabiranjem slovenskih besed, ter misli, da se pred štirimi leti slovár ne sme ni tiskati začeti; naposled se druží k njim tudi mož mnogoletne delavnosti, Nestor mej slovenskimi jezikoslovci, čestiti g. Zalokar, ki vedno in vedno priporoča, naj se pazno in premišljeno dela, da v slovár ne zaleze kaka jezikoslovna koderčija.

Na ravnost moram povedati, da jaz, ki me je doletéla čast, ktero vém čislati, da bi namreč s svojimi slabimi močmi v celoto zvezal, kolikor morem, kritično razvéjal in razložil, kar so do zdaj za slovensko-nemški slovár nabrali g. dr. Miklošič, g. Zalokar, g. Caf in drugi, tudi glasujem z možmi sodečimi, naj se to delo ne zvrhováti v naglici, ker izkušam, kako je težavno; kajti naj se nikar ne pozabi, da slovár mora deti vsako, tudi najmanjšo besedico na rešeto, in da je beséd na tisoče in tisoče. Te misli se moram tem bolj držati, ker

znam, kakošno gradivo sem za tako važno delo v roke dobil, in ker vem, kaj bi imel narediti, in kaj bi tudi rad naredil iz nabranega zaklada.

Gradivo je obilo ter velike hvale vredno, in slava trudu zaslužnih mož, ki so se toliko let mučili, besede znašaje iz knjig in iz narodovih ust; ali vendar naj se mi dovoli opomneti, da izmej vseh dobljenih zbirek nij nobena taka, niti vse vkup, celó po mojem trudu skoro celega leta, še zdaj niso take — zakaj ni biti ne mogó, ne, to bode pozneje povedano, — da bi se iz njih kar na nagloma zvršil ter na svitlo dal slovár, kakoršen bi v sebi hranil vsaj večino jezikovega bogastva in poleg tega tudi količkaj ustrezal potrebam zdanjega časa, ter se le od daleč približeval stopinji, na kateri dan denes vidimo jezikoslovno znanost.

Gosp. dr. Miklošič v pismu, s katerim visokočestitemu stolnemu dekanu, g. dr. Ivanu Zl. Pogačarju za slovár pošilja svojo zbirko, sam o svojem delu pravi: „kar se tiče moje zbirke, prosim, če se bode rabila, da se blagovoljno teh-le vodil držite: 1) hotel sem zaklad slovenskega jezika popolnoma zbrati, in zato sem v zbirko vzel tudi štajerske in ogerske take besede, ktere do zdaj pri nas niso še književale; 2) kritičnega pretresa (sichtung) manjka še povsod. Zbirko sem bil začel, hoteč iz nje kdaj narediti slovar: druga dela so me skoraj odvrnila od tega početja. Zbirali so mi učenci, katerim sem zaznamoval knjige, iz katerih naj bi prepisovali, naročivši, da izpišejo vse, torej dobro in slabo blago; 3) moja zbirka tedaj popolnoma potrebuje kritične presodbe (durchforschung), in ne bi hotel jaz biti kriv, da tudi v slovensko-nemški slovár, kateri pride na svitlo ob slavnej radodarnosti razsvečênega cerkvenega poglavarja, vleze tisto napačno ravnanje, ktero kazí več slovenskih slovarjev, zlasti slovár U. Jarnika, da so za vsakdanje in znanstvene potrebe popolnoma nerabni, namreč tako ravnanje, po katerem se v slovár ne devajo samo v narodovih ustih res kje živeče ali v slovstvu novič skovane besede, ampak tudi take, ktere se narejajo po kacem pravem ali napačnem pravilu. Ta napaka se tem teže uméje, ker pač nij jezika, v katerem bi slovarji bili zarad nje toliko na škodi, kolikor naši. Iz poroda moje zbirke, visokočestiti gospod! lahko vidite, da niti ona nikakor nij prazna besed, narejenih po tacem kopitu (schablone); navadno imajo pred seboj +. Prosim torej, da se kaj zelo pazi ter vse presodi. Pa tega paznega ravnanja vam bode, visokočestiti gospod! gotovo treba tudi pri drugih zbirkah.“ — Gosp. dr. Miklošič, kterelega prosimo, naj bi se mu ne zdelo napak, da se je brez njegove posebne privolitve natisnilo to jako važno, Slovencem zlasti o tej priliki podučno pismo, sam svojo zbirko odkrito sodi, priporočaje, da je treba preišljeno delati in tehtati, a ne vihraje kopíčiti, zato da bi slovar ne bil znanstvu in narodu na kvaru. Ali take preiskave povsod, in posebno pri nas, ki za trdno mislimo, da je besede kovati še laže, nego „raka“ sklanjati, jemljó toliko časa, da ne veruje nihče, kdor nij izkusil.

Gosp. Cafova zbirka je gotovo jako jako bogata, zeló vestna ter posebne vrednosti zarad obilice štajerskih, ogerskoslovenskih in rezijanskih besed; toda kakor sem zvedel o slovenske Matice zadnjem občnem zboru, g. Caf, ki za naše delo zdaj še enkrat preiskuje in obira vse prejšnje slovenske slovarje, uže od začetka 1850. leta več nij mogel znašati besed iz slovstvenih knjig, ker en sam človek ne more ob enem vsemu kaj; slovensko slovstvo je pa v tem času najbolj narastlo, jezik za pisanje o raznovrstnih rečéh še le ustvarilo in olikalo, njegove meje razširilo, ter ga močno obogatilo z besedami — res da z dobrimi in slabimi — da torej mimo te pomenljive dôbe našega dušnega pre-

roda slovár nikakor ne more, nikakor ne sme molčé iti svojim potem, kajti ni Miklošičeva zbirka ne seza v novejšo čase, morda še menj daleč nego Cafova. Koliko je torej dela samo z „Novicami“ in z „Glasnikom“ zadnjih desetih let!

Gosp. Zalokar iz slovstvenih knjig — razen naravoslovskih rečí — nij zajemal, ampak le iz živih ust in slovarjev je pobiral besede, a nabral jih je cele skladalnice.

Nobena teh zbirek — zunaj malih rečí v g. Cafovem delu — niti iz naših prvih pisateljev: iz Trubarja, Dalmatina, Kastelca itd. itd., niti iz bukev poznejše dôbe nima citatov, ampak le besede; še menj so porabljene iznajdbe novejšega znanstva, kakoršno se nam kaže v Šafarikovih, Schleicherjevih in posebno Miklošičevih staroslovenskih spisih, — a Miklošičevih samih je skoro za malo knjižnico. Koliko je treba zopet tukaj dela in časa, kterelega nekaj vzame uže sam debéli slovarjev posel; kajti g. dr. Miklošič je svojo zbirko naložil v štiri velike, dolge knjige, g. Zalokar je pisal na desno polovico navadnega papirja, a g. Caf na same listke.

Tako gradivo je za to važno delo prišlo slovarjevemu vredniku v roke. Kdor tej rečí vé glas, ta umeje, da je to še le samo kamenje, a da ni tega nij zadosti, in da je še vse brez vezajočega apna, brez otesanih brun, brez toliko in toliko drugih rečí, ktere so živa potreba tacemu poslopu, kakoršno bi moral nam na slavo, zanamcem na korist biti slovensko-nemški slovár.

(Dalje prihodnjič.)

Jesenska.

Tožnost se mi v prsi sili,
K' zrem vas ljube cvetke vé!
Ko jesen in mraz nemili
Žuga, da poginete.

Ljubi gozdič zarumenel,
Velo listje v prek letí;
Malo pred je še zelenel,
Kmalu zdajci gól stojí.

Kar pomladi oživeló,
Kar polet' razceveló je,
Vse — za smrt je dozorelo;
Zato je tožno mi srce!

Da spomin to uzrokuje,
Ki nam žuga tud' pogin,
Res je! al veselje snuje
Blažje pomladi spomin!

F. Meden.

Ozir v pretekle čase.

Sedemletna vojska s Prusi.

(Dalje.)

Proti poli osmim se dan zazori in Prusi si naglo opomorejo. Raztrgane trume se združijo, bežeče nazaj prihité in Miroslav je v stanu, boj krepko ponoviti. Tako srčno je napad pričel, da cesarske udari, Hohkirhen zopet dobí in stresenega Davna zajema. Pa vse te dobičke mu Lavdon zopet vzame, ker ga iz vasí zopet zapodí in v prejšnje zmotnjave pripravi. Ta velitelj je bil edini cesarski vojščak, da se je s kraljem v vsakem obziru skusiti smel. Z Davnom vred je znal zmagovati, pa vedel je tudi zmago v prid obráči, kar je Davn slabo razumel. Prusom je on prve tope pobral, ko niso popred že sto let nobenega zgubili. Vzlasti njegova umnost je Prago, samo njegova srčnost Holomuc rešila in pri vsaki priložnosti so se njegove vednosti bolj razodele. Veljaki so mu bili hudo zavidui, nihče pa bolj kot vojskovodja sam. Že je slavo Davnovo razumnost Lavdonova temnila in nevošljivec

govorili na to vprašanje v priliki, ki jo hočemo vzeti iz obsežka vidovega. Rekli smo, da nam okó kaže svet perspektivno; od kodi pa vemo, da svet ni perspektiven? Ako gledamo po dolgi ulici, vidijo se nam blizo stoječe hiše velike, daljne pa majhne, zraven nas je ulica široka; čem dalje doli, tem ožja se nam vidi, in če je dovolj dolga, se cela ulica zmanjša v drobno piko. Če ne bi mogli po ulici doli do unega konca iti, bi res verjeli, da je ulica taka, kakor jo vidimo. Pa mi gremo na uni konec ulice in se nazaj ozremo — in zdaj je stvar ravno narobe. Kar je bilo poprej nizko, je zdaj visoko; kar je bilo ozko, je zdaj široko. Obe mnenji o eni in isti stvari ste ravno protivni; obe tedaj ne morete biti resnični, marveč morate obe krivi biti, saj ni nikakoršnega vzroka, zakaj da bi eno resnično in drugo krivo bilo. Se vé, da bi moglo od vsacega pol biti resničnega, samo vedeli bi potem sopet ne, ktera polovica da je resnična. Ako bi ulico merili na več krajih, tudi ne bi zadobili prave gotovosti, ker mera tudi menja velikost po daljavi od naših očí. Pa še celó ena in ista stvar se nam more večja ali manja videti, če tudi daljave od naših očí nič ne menja, kar nam kaže izhajajoči mesec. Ako ga gledamo skoz kratko cev, se nam manji vidi, kakor pa s prostimi očí. Tù smo tedaj v tacih dvombah, ki jih čut sam odpraviti ne more, ker bi sicer sam v svoji pravdi sodnik bil; marveč tukaj red naredí naš duh, naš um. Um si more misliti prostor, kterege vendar ne vidimo, ne slišimo, ne vohamo, ne kušamo in ne tipamo. Um zedini to misel o prostoru z vsemi mnenji, ki smo jih o zunanjem svetu zadobili po čutilih, in tako poravná on vse stvari, ki nas obdajajo po geometriških postavah. S pomočjo uma zadobimo tedaj o svetu prave misli, ki so neodvisne od enostranskih iz čutov izvirajočih.

Tako nas tudi tukaj kakor vselej ena sama misel ne pripelje do resnice, ampak pridemo do nje le, ako vse svoje misli o kaki stvari zedinimo. Vsaka posebej je mnogokrat kriva; če pa drugo z drugo popravljamo, in če jih med sabo primerjamo in če dodamo še spoznanja, ki so od čutov neodvisna lastnina našega duha, pridemo o svetu do misli, ki imajo v sebi vse resnice o njem, kolikor le jih človek tù na zemlji doseči more.

Zgodovinske stvari.

Poglejmo enmalo starodavno historično pravo Magjarov.

Na gornjem Ogerskem je kakih 2,753.000 Slovencev, med katerimi je okoli 50.000 naših najbližnjih bratov, drugi so si s Čehi bolj v rodu. Slovenci na Ogerskem so bili menda nekđaj najprvi med slovenskimi narodi, pa so tudi bili potlej najprvi med magjarskimi stiskami v temoto pokopani.

Čez tisoč let je, pravi „Cygodnik Cieszynski“, od kar so se Sloveni ptujih preselovavnih in bojevavnih narodov osvobodili; prvi pa izmed Slovenov bili so Slovenci (Slovaki), ali kakor so se tedaj imenovali, Vélíko-Moravanje, ker se je tudi Moravija k njim prištevala. Le-ti tedaj so sebe in druge Slovence osvobodili družih neprijateljskih narodov. Slavin in močen njih kralj je bil Svatopluk, kateri si je izprosil od grškega cesarja dva aposteljna krščanstva: Cirila in Metoda, ter sprejel krščansko vero in jo razširjal med Sloveni. Ciril (Konstantin) je sv. pismo poslovenil za svoja ljudstva, in s tem se je pričelo, ali morebiti bolj prav reči: je novo življenje dobilo slovensko slovstvo. Ciril, veren in zvest očetu vsega krščanstva, je poslovenjeno sveto pismo rimskemu papežu Joanu VIII. dal presoditi in potrditi. Tako imenitno je bilo to delo,

in tako zvesto dodelano, da je od sv. očeta doseglo svitlo pohvalo („Literas slovinicas jure laudamus“) in pri tej priložnosti je bil Metod postavljen za vélicege škofa na Panonskem in Moravskem.

Slovenski kralj Svatopluk (Svatopolk) je imel v Nitri svoj sedež, in pod njegovo dobro vlado so bili tudi Čehi, Šlezanje, del Poljskega, Ruskega, in drugi kraji. Nemški kralj Arnulf je bil Svatoplukovo srečno vladanje skalil; ker pa ni mogel Svatopluka zmagati v boji, zato je poklical azijatiške Magjare znad črnega morja zoper njega. Magjari, ljudstvo iz tatarskega kolena ali stebila, še vsi divji in grozoviti, prideró na Ogersko, razderó Svatoplukovo kraljestvo, zberó Ogre okoli sebe, in pahnejo narod slovenski v sužnost (nievolničtvo). Od ondó izhaja, da je na Ogerskem Magjar gospodar bil, slovenski ljud pa njegov podložnik, ki se je mogel pred njim v gore umakniti in živí ondi v veliki stiski.

Je li to prvo zgodovinsko pravo Magjarov?! Ako je to pravo (Recht) bilo, tedaj vprašamo le: kaj pa je sila? Iz te črtice pa se tudi vidi, zakaj da so Magjari tako hvaležni Velikonemcem, in zakaj se tako radi vstopajo na njihovo stran; saj je nemški kralj Arnulf bil, ki je Magjare poklical iz Azije v Evropo in jim tù prvi pomagal do veljave.

Ako tedaj človek prebira stare listine, pa vidi, kako se je to in uno godilo, res ne vé, kako bi krstil starodavna historična prava!

Temu dodajamo nekoliko vrstic, ki so jih pisale „Tiroler Stimmen“ rekši: „Ako se avtonomno pravo Ogerskega ne sme zaničevati, kadar se hoče vstvariti stanovitno delo politične svobode, tedaj ne razumemo, kako da bi zunaj Ogerskega ne smelo nobeno drugo avtonomno pravo biti? Ako pravo Ogerskega krepčá celoto (Avstrijo), tedaj ne vidimo, kako bi pravo tudi družih dežel ravno to celoto razdiralo? Pravica je povsod pravica, svoboda povsod svoboda, kako bi tedaj naša pravica svobodo zatirala?“

Kdaj začne izhajati slovensko-nemški slovár? *)

(Dalje.)

Kaj bi se tedaj imelo narediti iz nabranega in še nabiranega zaklada? Menim, da narod smé od tacega, s trudom naših prvih jezikoslovnih močí podpiranega, z novci pokojnega mecéna tako bogato preskrbljenega dela zahtevati vsaj to, da bode otórej, kakor so bili drugih slovanskih narečij izvrstnejši slovárji, kateri so ob trudu in skrbi posameznih učenjakov na dan prišli v prvej polovici tega stoletja, na pr. Lindetov poljski, Jungmannov češki, — menj se mu ne more, ne smé podati, ker sam Bog vé, ali kdaj zopet utegne tako narodno delo dobiti toliko novčne podpore ali ne! Da bi se naše delo po notranjej vrednosti vsaj le senčno približevalo Schmellerjevemu bavarskemu slovárju, pisanemu z veliko učenostjo, redko bistroumnostjo, neupehanim mnogoletnim trudom in tenko vestjo, tega niti ne govorim, in še menj o Grimmovem novo-visokonemškem slovárju, ker vém, koliko v denšnjih, čisto pokvarjenih časih, posebno pri nas, podpirajo in čislajo učenost in pravo duševno delo, kakoršno si koli bodi, a kako se šopiri ter povsod glavo po konci nosi puhla polovičnost in nevednost; pa toliko se vendar mora storiti, da naša knjiga, stoječa nad vsakdanjim, pri nas tako navadnim rokodelskim diletantismom, vestno objame, kar je največ mogoče vse, kolikor je v novejši slovenščini dobrega blaga, a to ne

*) V zadnjih „Novicah“ na 371. strani v 8. vrsti od zdolaj beri: od začetka 1850. lét, nam.: od začetka 1850. leta. Pis.

samo v besedah, ampak tudi v raznih važnejših slovniških oblikah, izrekih, prigovorih, celó v sintaktnej zvezi, kader bi trebalo, — tedaj časi tudi v celih stavkih, da bi se takisto od vseh strani videlo, kako je tu in tam prav ali napak rabila in rabi ta in óna beseda, oblika in konstrukcija. Takih dokazov pa nij jemati samo iz vseh boljših pisateljev, ampak tudi iz narodne govornice, a zopet ne samo iz jezika, navadnega po Kranjskem, Koroškem in Štajerskem, temuč tudi iz slovenske Istre, izmej belih Kranjcev ter izmej ogerskih in hrvatskih Slovencev. Opomnel sem uže bil, koliko naša zbirka še pogreša, kar se tiče nabora iz knjig; ali tudi to je resnica, da poleg vsega truda svojih pridnih zbirateljev bogastva v narodovih ustih nikakor ne zajme do dna, ker tega nikdar nij mogoče v živem jezici, ki véje zmerom nove poganja, stare odméta; a vsaj truditi se je, da bi se delo primeknilo, kar se najbolj dá, bliže in bliže popolnosti, pod katero vsemu prizadevanju vprek vendar le gotovo še zmerom globoko globoko ostane, a to zarad slabe človeške moči sploh in zarad posebno slabe naše; toda kdor do popolnosti vsaj ne hrepeni, tak nij vreden niti srednosti, katero tudi redko doseže. Dalje mora slovár povedati in dokazati izvor posebno tujih izrekov in besed, katerih je obojih mnogo več, nego se morda zdi tacemu, kdor jezika ne preiskuje; poslednjič mora, po sklepu za-nj skrbečega odbora, slovenščino primerjati staremu jeziku in vsem živim narečjem, — s kratka, slovar mora, ali vsaj moral bi naš jezik deti pod znanstveno kritiko.

Da torej tako delo ne more od denes do jutri na dan, kakor goba v grmovji, to vé, kdor umeje, o čem se ménimo. Le kdor tega ne umeje, samo tist utegne vedno priganjati: kdaj bode kaj na svitlem? — kakor deček, ki nepotrpežljivo štopica okoli šivarja, kader mu dela prve hlače.

Naj se nikar ne pozabi, da naše narečje še nij bilo nikoli po vsem svojem bogastvu preiskavano s kritičnim očesom, temuč da v njem iz miloradosti do zdaj le vedno — precěj nekritično — tù in tam brbamo vsi mí, razen g. dr. Miklošiča, kteremu gré hvala za vse, kolikor smo napredovali v zadnjem času, in razen učnega nabiratelja, g. Cafa, ki se je trudil in se trudi še zdaj, da bi objel vse jezike, kolikor se jih koli tiče slovanščine. Jaz ne menim nikomur, zlasti Metelku in vsem drugim jezikoslovnim preiskovateljem ne, krajšati zaslug, ktere hvaležno prisójam vsacemu, kdor je oral našo ledino — kakoršno koli; ampak samo to opominjam, da nij mogoče dospeti do više izobraženosti, ako bodemo zapirali oči in ušesa, kader je pomenek o našem duševnem mraku. Pa dr. Miklošič se nij utegnil pečati samo z našim narečjem, da-si gotovo najrajši, največ govori o njem v svojih knjigah, katerih viši nálog je, staro staro slovenščino preiskovati in primerjati vsem indoevropskim jezikom, zlasti vsem slovanskim narečjem. Po njegovem velikanskem trudu je zdaj res mnogo laže razlagati prave slovanske besede, akopram je in tukaj še vedno težavnega in temnega dovolj. Gotovo morajo, zunaj raznih drugih knjig, o katerih bode tudi govorjenje, in zunaj spisov o starej slovenščini, o čemer smo uže govorili, vredniku biti v rokah posebno vsi boljši slovarji živih narečij. Sem spadajočih, natisnenih slovanskih knjig imam uže res lepo čislo, in sicer: Megiserjev, Gutschmannov, Markov, Jarnikov, Murkov, Cigaletov slovar, poleg vseh naših slovníc, ker tudi te je treba porabiti; potem dr. Miklošičev staro-slovenski, ruski Dalov in akademijski 1806. leta, hrvatski Voltigijev, srbski Vukov obeh tiskov, češki Jungmannov, poljski Lindetov in gorénje-srbski (lužiški) dr. Pfuhlov, dolénje-srbski J. G. Zwahrov slovár. Vrzéli tega števila se morajo čisto dopolniti; posebno Jambre-

šiča, Belostenca in Habeliča nij pozabiti, ker, da-si ne pišejo do dobrega v našem jezici, imajo vendar le v sebi velik zaklad slovenskega blaga, mnogo poduka našej pisavi. Prva dva ima ljubljanska knjižnica, Habeliča ne. Potreben je celó Daničičev „rječnik iz književnih starina srpskih.“ O litovskih Schleicherjevih spisih in o Nesselmannovem slovarji istega jezika ni govoril nisem. Poleg tega je na tanko pregledati vse, kar ljubljanska knjižnica, zlasti v Kopitarjevej zapuščini, hrani za našo rabo.

Zdaj pa, koliko ima slovenščina v sebi tujih besed, in to iz raznih jezikov! Nekoliko je romanskih, pa tudi madjarskih in turških, posebno mej ogerskimi in hrvatskimi Slovenci. Kako je v tem oziru izvrstno delo težavno, za zdaj celó nemogoče, to je lahko razumeti, če pomislimo, da niti srbščina niti madjarščina, kar se v njiju tiče tujih reči, nista dovolj kritično preiskani. Dalje kakor kaže, Slovenci nismo niti brez celtskih besed; ali največ smo jih dobili iz nemščine stare, srednje in nove dóbe, in tù zopet največ iz narečja alamanskega, čegar slovarji se morajo na tanko porabiti. Na prvem mestu mej njimi je Schmellerjev, Slovincem do zdaj na kvaro neznani bavarski, potem Lexerjev koroški in Schöpfov tirolski. Dalje ne sme biti zanemarjen Schulze-jev gotski, Graffov staro-visokonemški, Grimmov novo-visokonemški, kar ga je uže natisnenega, in Diefenbachov primerjajoči gotski slovár, v kterem jeskoro ves neizmerni zaklad nemškega govora, primerjen indoevropskim in drugim jezikom. Zarad romanščine se mora posebno preiskati Diez, in zarad celtskih besed učeni Zeuss. (Kon. prih.)

Sporočilo

o V. odborovi seji slovenske Matice.

Slovenske Matice odbor je 15. novembra t. l. ob 5. uri popoldne v mestni dvorani imel V. sejo. Vodil jo je prvi predsednikov namestnik g. dr. L. Vončina vpričo 12 ljubljanskih in 2 vnanjih gg. odbornikov. Po predlogu g. dr. Coste sta se zapisnika IV. odborove seje in II. občnega zbora kar potrdila in podpisala. Na to je poročal tajnik g. Lesar o volitvi 10 novih odbornikov, ter naznanil, da je na mesto g. J. Trpinca, kteri se je volitvi odpovedal, stopil g. J. Gorup, in da je tako spet 16 ljubljanskih pa 24 vnanjih odbornikov. Bralo se je po tem pismo g. dr. Kočevarja, v kterem spoznava, da mu opravila ne dopuščajo hoditi v Ljubljano in se vdeleževati v matičinih sejah, toraj se tej časti odpoveduje. Al na opombo g. dr. J. Bleiweisa, da se jih vdeležuje lahko pismeno in da je delovanje g. dr. Kočevarja na blagor našemu narodu tako imenitno, da si odbor more v čast šteti imeti ga v svoji sredi, sklene odbor soglasno, da te odpovedi ne sprejme, ampak g. Kočevarja prosi, naj še ostane odbornik.

Ker poročilo o računu, ki je bil podan II. občnemu zboru, ni bilo še dovršeno, zato se je odložilo za prihodnjo odborovo sejo, in poročal je koj po tem g. tajnik o novih udih, katerih je od tedaj, kar je bil dotiskan imenik v „letopisu“, do danes se vpisalo 133, 11 ustanovnikov in 122 letnikov. Tudi knjig je Matičina knjižnica v tem času mnogo dobila. Med drugimi je po prizadevanji pravoslavnega škupa g. Rajevskij-a na Dunaji poslala carska akademija v Št. Petersburgu 217 knjig in 3 atlante, in pri tej priliki predlaga g. dr. Toman, da se g. škupu Rajevskij-u izreče spodobna hvala in da se izvoli za častnega uda slovenske Matice, kar je odbor pritrdil proti temu, da se vlada poprosi privoljenja. — O rokopisih v poslednji odborovi seji sprejetih poročá, da še niso v tiskarnici, ker se potrebne slike ali podobščine še niso dobile; poslednjič razjas-

kih puntov je iz tega nastalo! V letih 1717. do 1725. so se zaradi škode, ki jo je napravila zver, uprli ne samo podložniki samostana Wilhering v gornji Avstrii, ampak tudi kmetje pri sv. Valentinu na doljnem Avstrijskem, in če so tudi 14., 15. in 16. maja leta 1720. v Lincu mnogo upornikov hudo kaznovali, vendar so se še leta 1726. polegali ti nepokoji. Šest let pozneje je bila okolica graška ognjišče enacih nemirov. Doljno-avstrijski stanovi so spoznali to napako za tako nevarno, da so leta 1712. v deželnem zboru cesarja na pomoč klicali, ker je cesarska divjina največ škode delala. Več milijonov vagánov žita in nezmerno veliko klaje je v 17. in 18. stoletju v Avstrii po tej poti poginilo. Že sam strah pred takim poškodovanjem je veliko škodoval kmetovanju.

Priznavati se pa mora, da v Avstrii razun v oni kratki dôbi, ko je na Českem cesar Rudolf II. tatinske lovce na smrt kaznoval, niso bile nikdar tako ostre lovske postave kakor na Bavarskem, kjer je veljal ukaz od leta 1567., ki je žugal tatinskim lovcom vislice in prepovedaval kmetom, da svojih njiv niso smeli ograditi s kolmi, da se ne škoduje divjini; tudi noben avstrijski vladar ni dal svojim podložnim tacega odgovora, ako so se pri njem pritožili zaradi divjaške škode, kakor ga je dal svojim podložnim heski deželni grof Filip Velikodušni, ki jim je v pridigarskem glasu zaklical: „Ako ne bi bil hotel Bog divjine, ne bi bil dovolil, da jo je bil Noe v svojo barko vzela.“ — Bil je nek nadškof v Solnogradu, a ne avstrijski knez, ki je nad varstvom lova v Floitelskih gorah tako ostro čul, da nihče ni smel ovác in kóz na one gore gnati in celó krave je le pod tem pogojem pripustil, da so brez zvonca hodile zato, da se ni pelo in vpilo po gorah, in to samo zato, da so se množili divji kozli. Cesarica Marija Terezija je celó proti nezmerni reji divjačine stalne postave izdala. Ukazala je s postavo od 2. svečana 1765., da se mora število živali zmanjšati, s postavo od 25. avgusta 1770. pa je ukazala, da se mora črna divjina v zaprtih zverinjakah imeti, in je razpisala strelščino leta 1771. za pse, ki se nahajajo brez povezke. Nimrodi, katerim bi se prilêgle one čudovite besede, ktere je Spangenberg nekđaj zapisal na zid saksanske prenočevalnice: „Gentil vir est bestia, sedens super bestiam, ducens bestias, gerensque super manum bestiam et insequens bestias“ bili so v Avstrii o vseh časih le bele vrane.

Obrtnijske stvari.

O kupčii lesenih škatelj

v Moldavo in Vlahijo in druge levantinske dežele.

Gosp. Bernard Strasser iz Galaca piše dunajski kupčijski in obrtnijski zbornici to-le: Kdor bi na prvi pogled morebiti utegnil misliti, da kupčija z lesenimi škatljami ne more nič posebnega biti, temu lahko rečem, da je to kupčijstvo veliko, ker leto za letom cele ladije dohajajo v Galac, naložene z lesenimi škatljami. Po vseh jutrovih deželah, ob Donavi skozi in skozi noter do Srbije, *) in v Moldavo in Vlahijo vsako leto dohaja iz Genove na Laškem veliko ladij z lesenimi škatljami, ktere v to rabijo, da jutrovim deželam priljubljeno ohladnino (Erfrischung), kateri se „rahat“ pravi, v škatljah po $\frac{1}{4}$ do 2 oki držečih prodajajo. Te škatlje so narejene iz mehkega, prav na debelo pooblanega lesa, kakor so tiste škatlje, ki jih v Nirenbergu za otročje igrače delajo, z različnimi barvami tudi le na debelo

opišejo; podolгато-krogle ali popolnoma okrogle so te škatlje, katerih po 5 in 6 drugo v drugo vlagajo in tako na prodaj pošiljajo. Ker teh škatelj od Egipta začeni po vseh jutrovih in podonavskih deželah (Donaufürstenthümer) noter do Srbije sila veliko poprodádó, je pač vredno, da zlasti tisti kraji kranjske dežele, ki delajo enako leseno (suho) robo, bi si kupčije poiskale v omenjene kraje. Obrtnii je še široko polje odprto; le iščimo ga! Naši Ribničanje in drugi, ki se pečajo s tem rokodelstvom, bi morebiti po dobrem delu in ceni prekosili druge.

Slovstvene stvari.

Kdaj začne izhajati slovensko-nemški slovár?

(Konec.)

Tako delo, ki bi utegnilo tudi vesoljnemu znanstvu biti, kolikor toliko na korist, če se dožene vsaj le nekaj tega, po čemer hrepenimo, nij mogoče tako lahko spisati, kakor se iz dveh knjig prepiše tretja, ali kakor se zvrši kak časopisen sestavček, denes bran, jutri vržen v — ogenj. Linde je začel svoje delo tiskati 1807. l., a dovršil ga je 1814. l.; Schmeller je bavarski slovár jel na velikej osmini v 4 zvezkih, na 2682 stranéh, dajati mej ljudi 1827. leta, a izdal ga je 1837. leta; Grimmov visokonemški slovár je začel izhajati 1854. l., a do zdaj ga morda niti tretjine nij natisnena; Graff je staro-visokonemški slovár jél tiskati 1834. l., a izdan je bil še le 1842. l. itd. itd. Tudi g. Cigale je nemško-slovenski del imel pod peresom od sušca meseca 1854. l. do konca 1859. leta. Pa nij treba misliti, da so poprej imenovani možje tekli v tiskalnico tekój s prvo pôlo, kakor jim je prišla iz pod palca, ampak mučili so se leta in leta, da je torej bilo iz debelega uže vse nabrano, tudi uže velik del na čisto izdelan, predno je stavec postavil prvo črko; saj bi ne bili imeli sicer niti časa, delo zvršavati in tisk popravljati, kar je pri takih spisih posebno težavno in mudno. Ko bi se reč po tlačanski zmašila, nastopila bi nevarnost, da bi svet namesti slovarja dobil v roko babilonsko zmes; kajti kolikrat se reče: „to in to besedo priméri tej in tej!“ — „pogledi tam in tam!“ — in kolikrat bi se utegnilo pripetiti, da bi zastoj iskal bralec, kar se mu je obljubilo, — če tudi molčimo o vseh drugih koderčijah. Najboljša priča o tem je zopet gosp. dr. Miklošič, kateri o svojem staroslovenskem slovarju, ki je tudi štiri leta samo na svitlo hodil (1862.—1865.), pravi: „in quo (opere) decem annorum labore collocavimus. Vindobonae decembri 1861.“ — pa najbrže ga je spisoval dobrih deset let, če nij morda bil mej delom zopet prenehal, kajti uže 1851. leta v I. zvezku v „slavische bibliothek“ na 294. strani govori: „ich werde ihn (den Hanka) hoffentlich in nicht ferner zeit mit einer zweiten, so Gott will, gediegeneren auflage meines wörterbuches erfreuen.“

Pri našem delu so pa tudi še druge, razne težave. V pokrájinskem mestu, kakoršno je Ljubljana, nij mogoče vselej dobiti potrebnih knjig, ali če se dobodo, niso morda iz rok najizvrstnejših pisateljev, in če so, morda niso najzadnjega, torej najboljšega tiska, ali pa jih je dostikrat treba čakati po cele mesece in še dalje, posebno slovanskih, ker naše knjigotržje se niti še nij začelo; a tacega dela, kakoršen je slovar, ne more nihče iz kučme iztresti. Zatorej moram javno izreči zahvalo voditelju našega truda, visokočestitemu g. stolnemu dekanu, dr. Ivanu Zl. Pogačarju, ki mi za knjige blagovoljno skrbi, kolikor je mogoče; tudi se moram zahvaliti ljubljanskej knjižnici, brez ktere bi skoro ni delati ne mogel, kajti iz nje me z raznojezič-

*) Naš častiti dopisnik gosp. dr. Kovač nam je to isto potrdil v „Novicah.“ Vred.

nimi bukvami z največo radostjo na vse strani podpira g. knjižničar, veleučeni profesor dr. Muys.

Dalje tudi skoro gotovo še zdaj niti v roci nimam vseh jezikovih zbirek, kolikor se jih morda nahaja mej Slovenci, ker sam g. dr. Bleiweis nam je izročil še le avgusta meseca letos od g. dr. Kočevarja iz Celja pre-jeto, obširno besedno zbirko raznih rok, od črke J do besede: „vžugati“, — črka M je g. župnika M. Marja; Ravnikarjevo (Poženčanovo) doberšno besedno zbirko je še le po njegovej smrti dobila slovenska Matica, od koder jo imamo zdaj mi. Sodilo bi se torej, da mora še marsikak gospod imeti kaj nabranega, ker Slovenec je poseben prijatelj jezikoslovne modrosti, in zato o tej priliki v imenu slovanskega slovstva uljudno prosimo, naj bi se blagovoljno v Ljubljano poslalo vse, kar kdo zbranega hrani, da se porabi v naše narodno delo. Kader zvršimo slovár, dragovoljno vrnemo vsa-cemu svojo zbirko nepokvarjeno.

Težava je tudi, kakor je uže bilo povedano, zarad slabo skovanih besed sploh, a posebno zarad onih, ktere je spálčil znani o. Marko, ki je v svojej „krajnskej grammatiki“ v cirilsko in glagolsko azbuko vtihotapil črki Q in W, prvo imenujôc „ku“, drugo „wodil“; ki je črko y prekrstil v „ybxonyre“ vsej resnici vprek, in ki je v svoje „tu malu besedishe“ postavil besedo „arreč“ za ursache in „bodicijes“ za jéža itd. Mnogo takih sumnih besed nahajam po rokopisnih zbirkah in tudi celó po natisnenih slovarjih, a jako dvomim, da so bile kdaj kje navadne. Kakor je Koptar Markove zmišljave zapodil iz slovnice, tako se tudi morajo zapoditi iz slovarja, — saj menda je uže čas. Toda ker se vendar ne more za trdno soditi o vsakej besedi, ali je skovana ali ne, in ker je napačno in težko zavreči, kar bi morda res utegnilo kje biti v rabi, zato uljudno prosim visokočestitega g. vrednika tega lista, naj dovoli, da časi take sumne besede po „Novicah“ podam slovenskemu svetu, da bi prijatelji našega jezika odgovorili po svojej vésti, ali se te besede res kod govore, ali ne, ker tû gré za čast vsega slovenskega naroda.

Po teh mojih vrsticah mogoče, da je srce vpadlo marsikomu, ki bi uže jutri morda rad nesel pod pa-zuho debelo knjigo z naslovom: slovensko-nemški slovár, in marsikdo utegne reči: slovár mora priti hitro na dan uže samo zategadelj, ker ga tako zeló potrebujemo. — Da je slovár živa potreba, tega nihče ne tají; ali ob enem ne more biti volk sit in koza cela. Za zdaj naj-silnejšim potrebam ustreza delavnega Janežiča ročni slovár. Tudi se vpraša: ali smo mí krivi, da tako silno potrebnega dela Slovenci niso prej dovršili? Naj se mi veruje, da bi jaz imel dosti laži posel, ko bi hotel biti res tako brezvesten, da bi kar po tlačanski v abecedni red vrgel, kar se mi je podalo, — tudi večá novčna korist bi mi rodila; toda kakšno delo bi položil domovini na oltar, in kako bi sodili modrejši za-namci o nas in o našem času! Uže nektero bridko uro sem imel, nektero grenko besedo požrl od raznih vné-njih strani, ker nij uže vsaj polovice slovarja na belem dnevi; vendar moram tudi hvaležno priložiti, da mnogo razumnih mož, kar je bilo uže povedano, o tej reči sodi, kakor jaz, in mej njimi tudi visokočestiti gosp. stolni dekan ter drugi, kteri so imeli priliko, da so tû in tam videli, kako mislim z božjo pomočjo dovršiti delo, kte-rega pozneje nekoliko po časopisih za poskušnjo podam izobraženemu slovenstvu. Preverjeni bodimo, da tudi nam pridejo časi, in Bog jih daj hitro! ko se bode mej nami o znanstvenih rečéh drugače sodilo, nego dan denes; ko ne bode več naša prva skrb, da bi se le tujcem bahali z debelimi slovenskimi zvezki, ne vprašáje, kake vrednosti so njihove besede; tudi Slovenci

morajo nekđaj razumeti, da pravo čast, resnično veljavo mej izobraženim svetom daje narodom le znanstvo in dušni trud!

Tedaj kdaj pride slovensko-nemški slo-var na svitlo? Po moje bi se začel tiskati še le po-tem, ko bode ves rokopis dodelan, vsaj na debelo, če nečemo podati knjige, iz vseh kotov v naglici znesene, kakor obléka za pustni večer. To je treba tudi zato, ker slovár bode imel namen, jezik čistiti, in torej bode moral tujim besedam pristavljati prave slovanske, kterih pa nij vselej tako hitro najti, posebno če jih naše narečje nima. — A kdaj bode rokopis dodelan? — Kader bodo obrane vse bukve, kar jih še do zdaj nij obranih, potem se bode precej skrbelo, da se za ti-skanje naglo zgotoví rokopis, kteri se uže zdaj sestavlja.

Fr. Levstik.

Sporočilo

o V. odborovi seji slovenske Matice.

(Konec.)

Gosp. Lesarjev predlog: „Naj Matica razglasi, da je je volja izdajati letopis, ako jej dojde primerne-ga gradiva. V ta letopis naj se jemljejo podučni in poljudno pisani sestavki izmed vseh ved; sestavki naj se primerno plačujejo, in sicer prestave po 12 gold., izvirni pa po 17 gold. od tiskane pôle. Za 1867. naj se izdasta dva vezka po 5 pôl tako, da se prvi izdá samostojen, drugi pa zedinjen s koledarjem“ — se po razgovoru med gg. Hicingerjem, Tomanom, Blei-weisom in Lesarjem, in po pismeni želji dr. Vošnjaka, kteremu se sicer plača premajhna zdí, vendar spre-jame s tem dostavkom, da se poseben le-topis izdá le tedaj, ako Matici dojde dosti primerne-ga gradiva, sicer pa naj poskrbí pred-sedništvo, da izide spet koledar z letopisom še obil-nišim kakor letos. Gosp. dr. Toman naprosi dr. Blei-weisa, naj bi zopet prevzel vredništvo letopisa in kole-darja. Dr. Bleiweis ne odreče, ako mu bodo to mnoga druga njegova opravila dopustila, kolikor more, rad po-maga; sicer pa je to stvar, ktera se po dogovoru sè sl. vredništvom pozneje lahko poravná. — Dr. Ulaga pismeno prosi, naj se vprihadnje naznanilo in vabilo k odborovej seji vsaj 10 dni poprej vnanjim odbor-nikom pošlje, da je mogoče, porazumeti se pismeno z družimi odborniki o razpisanej seji, kar sedaj mogoče ni bilo, in da bi dobro bilo, ako bi odbor pri tej seji sklenil: naj bi se poprašali posamesni vnanji odborniki, kteri dan se vsacemu najprikladniši dozdeva za od-borove seje, da se tako po večini glasov odloči dan, kterega bodo prihodnje seje. Odgovorilo se je, da je to reč predsednikova, da bi vzrokovala preveliko dela, da se po moči že zdaj pazi na to in da bi po tej poti javalne dospeli do večine; glasovanje ne potrdi tega nasveta.

Dr. Vošnjak prosi, da bi v ta namen, da se dovrši knjiga „Slovenski Štajar“, ki so jo prevzeli šta-jarski rodoljubi spisati in utegne obsegati kacih 24 ti-skanih pôl, Matica na svoje stroške dala litografiti ne-ktera vprašanja do slovenskih rodoljubov na poseb-nih pôlah s pismom vred v 50 natiskih na papirji, na kterem se dá pisati itd. — Odbor pritrđi to željo štajarskih rodoljubov vsled §§. č. a).

Na to predlaga prof. Vavrú slovensko-česko slovnico, ktero je spisal g. Fr. Marn, modroslovec na vseučilišču v Pragi, in ktero sta razun nje v roko-pisu pregledala gg. dr. Bleiweis in Svetec. Ker je knjiga marljivo zdelana in utegne pospeševati slov-stveno vzajemnost ter koristiti posebno šolski mladini, zato nasvetuje, da jo Matica sprejme po prej omenjenem